

SLAMNIG ÚJ VERSEI

Ivan Slamnig: *Dronta*, (versek), Znanje Könyvkiadó, Zágráb, 1981.

Slamnig, Šoljan, Ladan, Novak, Mihalić — a horvát irodalomnak az a nemzedéke („krugovašok”), amelynek alkotótevékenységére: verseikre, regényeikre, de még inkább kritikáikra, esszéikre és fordításaikra megkülönböztetett figyelemmel tekintettek az újabb jugoszláviai magyar költők (Tolnai, Domanos), a korábbiak közül Ács Károly, mégpedig nemcsak azért, mert ezekben a művekben felismerhették önmagukat és példát is láthattak bennük, hanem azért is, mert éppen ez a nemzedék nyitotta meg számukra az Európára való rálátás réseit...

Annál is inkább, mert többségük — leginkább Slamnig és Šoljan — afféle „mindenesek”, költő és szerkesztő, regényíró és novellista, kritikus, esszéíró és tanár; persze számottevő fordító is. Mintha ebben a valóban szerteágazó tevékenységben az „itteni” majdhogynem kényszernek érzett „mindenesség”, pozitív oldalát ismerhették volna fel. Holott Slamnig és Šoljan mindenessége nem a körülmények, az irodalmi kényszerűség produktuma, ellenkezőleg, irodalomértelmezésük eredménye. Bizonyos fokig ugyanis „távol tartják” magukat az irodalomtól, elvégzendő (és elvégezhető) munkának tekintik és ezért „kézművesként” készülnek fel a művek megalkotására, miközben az ihlet, az extázis, a tehetség minden romantikus értelmezését háttérbe szorítják. Nincsenek „felhevüléseik” és nincsenek elsöprő vallomásaik: verset írnak és regényt, miközben pontosan tudják miből mennyi kell egy vershez és regényhez és ezzel együtt ahhoz is, hogy munkáik népszerűek lehessenek, hiszen azzal is számolnak, hogy az irodalomból „élni kell”.

Hogy egy hagyományos és még mindig erősen ható (romantikus) irodalomértelmezés szempontjából az ő szemléletük — erősen fogalmazva — „cinikus szemlélet”, aligha vitatható, s talán fölösleges is elvitatni. Mert felesleges „kivédeni” ezt a szemléletet, elég csak az eredményeket számba venni.

Például Ivan Slamnig új kötetének sajátosságait.

Mielőtt még bármit mondanánk a *Dronta* verseiről oda kell figyelni arra is, hogy a verskötetet párhuzamosan jelent meg Slamnig verstana (*Hrvatska versifikacija*, Liber, Zagreb, 1981), az ezideig talán legmegalapotottabb horvát történeti verstan, amelynek szempontjait — többszörös áttételekkel, persze — fel lehet ismerni a *Dronta* verseiben is. Ez megközelítőleg azt jelenti, hogy Slamnig új versei „verstani ujjgyakorlatok” is egyúttal. Régi és elfeledett sorszerkezeteket idéznek fel, régi és nagy versek egy-egy nyelvi, ritmikus stb. fordulatót eleventik meg és mindezt szinte ellenpontozva, ha úgy tetszik lehűtve a szinte mindig komikus hatásra törekvő rímelési gyakorlattal, melynek során például a *šiz* rímel a *SIZ*-zel...

A komikus „rímficamok” sokszor „emelkedett” sorszerkezetek végén a jelzett irodalomértelmezésnek a produktumai. Arra utalnak, hogy Slamnig szerint a vers nem valami titokzatos, rejtélyes búvóhelye a léleknek és emberi létezésnek, hanem eltárgyasodott jelenség, amely bármennyire is őrzi még — látszatra, például a történeti verstanból származó sorszerkezetek felelevenítésével — a költészetnek egy merőben másmilyen értelmezését, mostanáig furcsa különcködéssé vált, éppúgy mint a jeans-divat különféle változatai, a hosszú haj vagy a tornacipő...

S nem is véletlen, hogy Slamnig éppen erre figyelmeztet nyomatékosan. Hiszen az ő verseiből teljesen eltűnt a költői személyiség. Ír is erről egy verset, amelyben a „bukolikus, józan olvasót” szólítja meg. Hevenyészett fordításban ilyen sorokkal: „Olvasó, nincs szöveg, egyedül vagy a startnál”; „Nincs szöveg és nincs író: hevítsd a képzeleted...”; „Olvasó lány, én sem vagyok, az sincs amit kínálok”. Ez nem azt jelenti, hogy nincs költészet, egészen egyszerűen csak azt, hogy nem a költő mondja a verset. A versben nem a költői én mutatkozik meg, nem tárulkozik fel a költő személyisége.

Valaki verset mond; erre vagy arra emlékezik, erre vagy arra készülődik (főként, persze, szerelmi aktusra) és közben értelmes vagy értelmetlen túli nyelven, angol—német—horvát keveréknyelven „szigorúan kötött” verset mond mindennapi eseményekről és emlékekről, leginkább komikus szituációkat elevenítve fel, vagy komikus élethelyzeteket teremtve.

A hagyományos értékek rombolódnak ezzel szét, a „költői” érzelmek és „lírai” hangulatok robbannak fel. Nem is kár értük, hiszen helyükre egy új érzékenység lép be a szándékosan nem költői és nem lírai, a szándékosan szerepjátszó és nem vallomások; töredezett nyelven, eltüntetve a mondathatárokat, szavak helyett hangsorokat formálva... S ami ekközben alapvető. Slamnig nem a költészet hagyományát számolja fel, azt teljes egészében érintetlenül hagyja, hanem a versírásba az intellektuális tapasztalatot, a versről való gondolkodást építi be. Hogy milyen módon és milyen eredménnyel, arra a kötet cím megértése válaszol. A *dronte* (magyarul: dodo v. dudu) egy kihalt madárfaj, amelynek leírását egy múlt századvégi természetrajzból idézi a költő. Ez a madárfaj, a leírás szerint, az Île de France szigetein élt, 1497-ben Vasco de Gama szerint még tömegesen. A 17. század végére azonban teljesen kihalt. A leírás szerint nagyon csúnya madár volt, kövér testű, rövid lábú, még kisebb szárnyú. Alig tudott menekülni, repülni pedig sehogyan sem. A legcsúnyább azonban a fejétől sokkal nagyobb csőre volt. A húsa íztelen, ezért az emberek, nagy botokkal, kipusztították. Kihalása miatt legfeljebb a szakemberek sajnálkozhatnak.

Mintha ennek a kipusztított madárszörnynek a képére mintázná Slamnig legújabb verseit, olyan „csúnyák” ezek a versek, mint a kihalt ma-

dár, és mégis versek. Ahogyan a legcsúnyább madár is madár, a „madárság” minden szépségével... Illetve, *annak ellenére*. S a vers számára is ez az esély áll fenn, az *annak ellenére* csélye.

Slamnig verskötetének tanulsága szerint is.

BÁNYAI János

TÁJÉKOZÓDÁS

VÁROSI GRAFFITIK

„Egy szakember megkockáztatta azt a kijelentést, hogy az első Mózes kőtáblája volt. A *Business Week* című folyóirat dühösen így reagált: »Isten nem tartozott az undergroundhoz.« A graffitót egyébként (ma már) nem karcollják, a vésőt a filctoll és a festékszóró váltotta fel. Pinxit, helyett sprayxit”, olvasom egy mintegy tízéves kommentárban. Időközben persze a falrajzoknak ez a fajtája legitim kifejezőeszközzé vált, a médium rangjára emelkedett. A minőségi ugrást talán nem is annyira formanyelvének, mint inkább tartalmának, tematikai tájékozódásának elmélyülése okozta. A változások okait, reflektáló- és reagálóképességének kifinomulását az egyre összetettebb társadalmi-politikai létfeltételekkel lehet magyarázni.

Bár isten valóban nem tartozott az undergroundhoz, a benne való hit tanainak számos új válfaja éppen a földalatti kultúra idején terjedt el. Főleg keleti eredetű teológiai irányzatokról van szó, amilyen a buddhizmus, de jócskán akadnak köztük valóban újszülött alternatív felekezetek is. Ezeknek egyike — a San Franciscóban ténykedő Samó — a graffitit választotta vallási tószójainak propagálására. A mozgalom 1979 májusában egy nagy méretű falrajzakkcióval indult. Az anarchista beütésű, korlátlan és szabad földi cselekvést hirdető új vallás falművészei csak egy nap alatt mintegy harminc ilyen és hasonló jelmondatot mázoltak fel: „A Samo alternatíva Istenhez”, „A Samo alternatíva a tömegtermelésű individuális gondolkodáshoz”, „A Samo a vinil-punkság végét jelenti” stb. Rövid idő múltán — az eredeti művek mellett — a válaszköz is megjelentek: „Samo hívj fel még egyszer odahaza, a mamának szüksége van rád”, „A Samo CIA”, majd a „Halál Somozának” hangzású politikai falfelirat ígymény módosított változata: „Halál a Samónak”. Hogy sok hatásos módszer közül a Samo hiterjesztői miért éppen a graffitit választották, a következőképpen magyarázzák: „Ez a város dugig van fősvény-ál-középosztálybeliakkal, akik gazdagoknak kívánnak retszeni, státusszimbólumokat hajszoznak. Az embereknek több val-